

воспитания, образования и т.д. Причиной тому является, то, что в обществе растет количество граждан государства и членов общества с ориентацией на религиозные ценности.

Государство принимает и поддерживает стремление верующих жить именно так как их ориентирует религиозные ценности, при этом и государственная светскость с общественно-духовными ценностями стесняет таких граждан. Хотя светскость должна быть ориентирована на вклад религии на упрочение духовно-нравственного единства общества.

Кроме этого, дискуссионным становится объективно возникшая потребность в принятии системных мер:

- по приведению сфер государственно-религиозных и гражданско-религиозных отношений в обособленную форму;
- с четким структурированием и описанием ее основных элементов;
- их функциональной и содержательной наполненностью;
- установлением и определением соответствующего правового статуса этих элементов;
- систематизацией нормативных правовых актов государственного и местного уровней.

При этом важнейшей задачей, является способность государства, в лице органов власти и управления, обеспечить деятельность всех религиозных организаций в обществе, которые вовлечены в сферу государственно-религиозных отношений. Таким образом, в условиях глобализации религиозный фактор систематически создает потребность общества в обсуждении тех или иных фактов, ситуаций с последующим принятием резолюций, имеющих немаловажное значение для переосмысления их обществом.

Список использованной литературы:

1. Ислам в Кыргызстане: тенденции развития / под ред. О.Ш. Мамаюсупова. - Ош, 2004.- С.24
2. Кырлежев А.И. Традиционализм религиозный // //Энциклопедия религий/ Под ред. Забияко А.П., Красникова А.Н., Элбакян Е.С. М.: Академический проект, 2008. -271с.
3. Федоров Н. Ислам в мусульманские общины, -М., 2009. –С.23
4. О мониторинге деятельности государственных органов в реализации религиозных прав и свобод. - Б.: Государственная комиссия при правительстве Кыргызской Республики по делам религий.- 2004.- С.39.
5. Дюшенбаев С.У. Исмаилиты на пороге XXI в. –Б.: 2007.-С.40

Рецензент: к.и.н., доцент Алымкулов К.

УДК 392.54

DOI 10.33514/1694-7851-2020-4-225-231

Молдокулова Динара Төрөкелдиевна

тарых илимдеринин кандидаты,
И.Арабаев атындагы КМУнун

Аймак жана маданият таануу кафедрасынын доцентинин м.а.

Молдокулова Динара Торокелдиевна

кандидат исторических наук,

и.о. доцента кафедры регионоведения и культурологии КГУ им. И.Арабаева

Moldokulova Dinara Torokeldievna

**КЫРГЫЗДАРДАГЫ НИКЕНИН ТЫЮУ САЛЫНГАН ТҮРЛӨРҮ
(XIX КЫЛЫМДЫН АЯГЫ - XX КЫЛЫМДЫН БАШЫ)**

**ЗАПРЕЩЁННЫЕ ВИДЫ БРАКА У КЫРГЫЗОВ
(КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)**

**PROHIBITED TYPES OF MARRIAGES AMONG KYRGYZ
(LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES)**

Аннотация: Макалада кыргыздардын этноэтикетинде тыюу салынган никенин түрлөрү талдоого алынган. Экзогамия, левират, сорорат салттары, никелешүүдө кандаш жана кандаш эмес (асыранды бала, эмчектеши, өгөй ата-энесинин балдары) туугандардын ортосунда кармалуучу тыюулар берилген. Макаланы жазууда Кыргызстандын түндүк аймагынан топтолгон этнографиялык талаа материалдары пайдаланылды.

Негизги сөздөр: кыргыздар, этноэтикет, тыюулар, нике, экзогамия, левират, сорорат.

Аннотация: В данной статье рассмотрены запрещённые виды брака в этноэтикете кыргызов. В статье речь идёт о запрещенных практиках заключения брака между кровными и некровными (приёмные дети, молочные братья/сёстры, дети отчима/мачехи) родственниками, обычаях экзогамии, левирата, сорората. При написании статьи использованы полевые этнографические материалы, собранные в северных областях Кыргызстана.

Ключевые слова: кыргызы, этноэтикет, запреты, брак, экзогамия, левират, сорорат.

Abstract: This study explored prohibited types of marriage according to ethnical etiquette of Kyrgyz. This academic article tells about the practices of exogamy, levirate, and sorority, as well as prohibited practices of marriages based on consanguinity, i.e. marriages between blood relatives; marriages between non-blood relatives (adopted children, milk siblings, step-siblings). Field research ethnographic materials collected in the northern part of Kyrgyzstan are used for the writing this article.

Keywords: Kyrgyz, ethno-etiquette, prohibitions, marriage, exogamy, levirate, sororate.

Башка улуттар сыяктуу эле кыргыздар да жаңы үй-бүлө курууга өзгөчө маани беришкен. Кыргыз баласынын жашоосундагы эң маанилүү, эң жоопкерчиликтүү кадамдардын бири болуп үйлөнүү, турмушка чыгуу ырасымы эсептелген. Адамдын болочоктогу жашоо-турмушу, турмуштагы абройу тандаган жарына жараша болот деп эсептешкен.

Кыргыздардын мындай мамилесин элдик макал-лакаптарда кеңири чагылдырылып калгандыгын байкаса болот: «Алган эри жарашса, кара катын ак болот», «Кара кыздын агынан эмес, багынан», «Жакшы кызга жаман кыз, багы менен теңелет», «Бетке ак бергенче, бармактай бак берсин», «Жакшы аял - эркектин жердеги бейиши», «Аял жакшы - эр жакшы», «Жакшы аял жаман эркекти орто кылат, орто эркекти баш кылат», «Эркекти эр кылган да,

жер кылган да аял», «Жакшы болсо катының, табыла берет акылың», «Катынды күтүп албаган күң кылат» ж.б.

Кыргыздарда үйлөнүү бел куда (карын куда), бешик куда, кайчы куда жана бойго жеткен кыздарды кудалоо жолдору аркылуу ишке ашып келген. Баласы бойго жеткен ата-эне айыл арасынан, тууган-туушкандарынан сураштырып баласына ылайыктуу кыз караштыра баштаган. Алардын колукту тандоосунда көпчүлүк учурда «катын албай кайын ал» деген принцип кармалып, мында кыздын жеке сапаттарынан тышкары болочоктогу келиндин ата-энесине, ата-тегине, уруусуна да өзгөчө көңүл бөлүнгөн [10: 16]. Анткени жоокерчилик заманда куда-сөөктөр бири-бирине жардам берип, жамандык-жакшылыкта колдоо көрсөтүп, тыгыз карым-катышта, байланышта болушкан. Ошондон улам бойго жеткен кыз, эрезеге жеткен уул эки санаалаш адамдын, эки уруунун, эки элдин башын бириктирген ынтымактын данакери болгон [6: 8-9].

Мындан тышкары никелешүү көпчүлүк учурда «тең-теңи менен» деген принципте бир социалдык катмардын ичинде, тактап айтканда, манап менен манаптардын, бай менен байлардын, кедей менен кедейлердин ортосунда жүргүзүлгөн. Ошондон улам кыргыздарда «Куда болгуча жөн-жайыңды сураш, куда болгондон кийин кул да болсо сыйлаш» деп айтылган.

Кыргыздарда куда күтүүдө адат тарабынан катуу көзөмөлгө алынган, катуу тескелген шарттардын бири - никелешүүчү тараптардын туугандык байланыштары болгон. Анткени кылымдап калыптанган кыргыздардын этноэтикетиңде никелешүүнүн айрым бир түрлөрүнө таптакыр тыюу салынган. Алардын айрымдарына токтоло кетсек.

Бир уруунун ичинде белгилүү бир муун алмашмайынча кыз алып, кыз беришкен эмес. Ошондуктан кыргыздарды «кыз алышкан тууган», «кыз алышпаган тууган» деген түшүнүк болгон.

Илимде никенин мындай түрү экзогамия деп аталат. Экзогамия – бир этностук топтун ичинде никелешүүгө жана жыныстык мамилеге тыюу салуучу салт. Бул термин грек сөзүнөн алынып, кыргыз тилине которгондо «exo» – сыртта, «gamus» – нике деген маанини түшүндүрөт. Экзогамиянын тарыхый баштапкы формасы алгачкы общиналык коомдо түзүлгөн ата же эне тарабынан аныкталуучу тике туугандардын ортосунда никелешүүгө тыюу салган уруктук экзогамия болгон. Илимде экзогамиянын пайда болушу тууралуу ар кандай пикирлер бар: 1) «алгачкы адамдардын» согушта пайдасыз катары кыздарды өлтүрүп салуу салты болгон. Ошондуктан кыздарды башка топтон издөөгө мажбур болушкан (Мак-Леннан); 2) жакын туугандардын ортосундагы жыныстык мамилелерден жийиркенгендик (Дарвин ж.б.); 3) коллективдин ийгиликтүү чарба жүргүзүүсүнө, коомдун жашоосуна ургаачыларды кызгануу, анын натыйжасында пайда болгон жаңжалдар тоскоолдук кылган, ошондуктан топтун ичинде жыныстык мамилелерди жөнгө салуу зарыл эле. Ал бир топтун ичинде жыныстык мамилеге тыюу салуу менен чечилген (С.Л. Толстов, Ю.И. Семенов ж.б.) [7: 330].

Кыргыздарда адат боюнча бир уруунун ичинде жети ата өтмөйүнчө кыз алышканга тыюу салынган. Бирок, изилдөөчүлөрдүн маалыматы боюнча, мындай салт Кыргызстандын аймагындагы урууларда бирдей деңгээлде сакталган эмес. Алсак, ХХ кылымдын башында кыргыз үй-бүлөсүндөгү ички мамилелер жана андагы сакталган тыюуларды изилдеген таанымал этнограф Н.П.Дыренкова бул тууралуу мындай маалымат берет: Моңол уруусунда бүгүнкүгө чейин жети ата өтмөйүнчө кыз алышпайт. Ал эми черик уруусунда нике төртүнчү

муундан эле уруксат бериле берет. Бирок мурунку убакта бул урууда да жети ата өтмөйүнчө кыз алышпаган салт болгон [4: 12].

Россия империясынын аскер кызматчысы, изилдөөчү Н.И.Гродеков 1889-жылы «Киргизы и каракиргизы Сырдарьинской области» деген эмгегин жарыялаган. Анда Талас аймагында жашаган кыргыздар жөнүндө кенен маалымат берилип, нике тууралуу мындайча баяндалат: Кара кыргыздарда бий Көрпөтай Дөөлөткуловдун айтуусу боюнча, беш ата өткөндөн кийин үйлөнө берет. Бирок, азыркы убакта андан да жакын, ал турсун экинчи атадан эле үйлөнүп жатышат. Бул үчүн «сен заңды бузуп жатасың» деген сөз менен уяткарышат, бирок, никени бузушпайт же жазалашпайт. Молдо Асандын айтуусу боюнча, мурунку убакта кара кыргыздар да кыргыздар (казактар – М.Д.) сыяктуу эле жети ата өткөндөн кийин үйлөнүшкөн. Азыр шариатка ылайык үчүнчү, ал турсун экинчи эле муундан үйлөнүп жатышат. Мында манаптар менен жөнөкөй эл айырмаланбайт деп көрсөтөт [2: 27-28]. Мындай мисалдар башка изилдөөчүлөрдүн эмгектеринде да кездешет [3: 27].

Кыргыздардагы бир уруунун ичинде никелешүүгө тыюу салуунун себептери тууралуу изилдөөчүлөрдүн пикири ар түрдүү. Н.Израцовдун белгилөөсү боюнча, никенин мындай түрүнөн нике тукумсуз болуп калат деп баш тартышкан. Ал эми көчмөндүн жашоосунда үй-бүлө мүчөлөрүнүн жана уруунун санынын көптүгү тышкы душмандардан коргонуу жана бакыбат жашоо үчүн өтө зарыл болгон [5: 70]. Алтынсариндин билдирүүсү боюнча, казактар менен кыргыздардагы мындай башка уруунун мүчөсү менен болгон нике уруулардын ортосундагы ынтымакты бекемдөө үчүн болгон [4: 12, 5: 71]. Ал эми этнограф А.Жумагулов мындай маалымат берип кеткен: эгерде бир уруунун же айылдын ичинде никелешсе, биринчиден кудалардын бири-бирине сыйы жок болмок, экинчиден үй-бүлөдөгү чыр-чатактар, келишпестиктер келиндин төркүндөрүнө жетип турмак, үчүнчүдөн «төркүнү жакындын төшөгү жыйылбайт» деп, келин төркүнүнө бат-бат бара берип, үй тиричилиги менен алектенмек эмес [3: 28]. Ал эми чогултулган этнографиялык маалыматтардан, жогорку себептерден тышкары «жакын туугандык никеден майып, акылы кем бала төрөлөт» деген маалыматтарды кездештирдик [9: 64].

Мындай бир уруунун ичинде никелешүүгө тыюу салуу Борбордук Азия калктарынын ичинен кыргыздардан сырткары, казактар менен каракалпактарда сакталган [12: 449].

Адат боюнча тыюу салынган никенин дагы бир түрү – кайын агасынын келинине үйлөнүүсү [7: 203-204, 229]. Илимде никенин мындай түрү левират деген ат менен белгилүү. О.Каратаев, С.Эралиевдин кыргыз этнографиясы боюнча сөздүгүндө левират салтына мындайча аныктама берилген: «левират (лат. «аялдын кайнагасы, кайниси») - жесир келинди кайнагасына же кайнисине турмушка чыгууга милдеттендирген (же укук берген) нике салты. Бул салт кыргыздарда байыртадан белгилүү болгон жана кыргыз коомунда соңку жаңы доорго чейин колдонулуп келген. Левират алгачкы общиналык (жамааттык) коомдо калыптанган. Кытай булактары хуннулардын агасы өлсө жеңесине, иниси өлсө келинине, өгөй энеси жесир калса, анда хунну жараны аларга үйлөнүүгө милдеттүү болгондугун баяндайт. Бул социалдык жактан алганда абдан туура болгон. Анткени инисинин же агасынын балдары жетимчилик муктаждыгын сезбей чоңоюшкан, урукту улантуу зарылдыгы чечилген. Мындан сырткары, чарбадагы жалпы менчик бөлүнбөй калгандыгы болгон» [7: 213].

Кыргыздардын салттык жүрүм-турум маданиятында кайын аганын жесир калган келинине – бир тууган инисинин аялына үйлөнүүсүнө тыюу салынган. Бирок, чогултулган этнографиялык маалыматтарга таянсак, чыныгы турмушта никенин мындай түрү өкүм

сүргөн. Алсак, информаторлор «кайнага келинди алуу адатта жок, бирок турмушта көп кездешкен» деп билдирүү менен, көптөгөн мисалдарды келтиришти [9: 71, 82]. Мисалы, Жети-Өгүз районунун Боз-Бешик айылынын тургуну Өскөнбаев Карып бир тууган иниси каза болгондон кийин келинине үйлөнгөн [9: 60]. Аталган айылдын жашоочусу жесир калган Берикбаева Чүйтүктү кайын агасы төрөбөгөн аялынын үстүнө нике кыйдырып алган. Андан бир кыздуу болуп, эркек бала көрбөгөндөн кийин кайра токол алган [9: 61]. Мындай мисалдарды Кыргызстандын башка аймактарынан да кездештирдик.

Кыргыздарда күйөө баланын кайнежесине үйлөнүүсүнө тыюу салынган [4: 13, 7: 204]. Бирок салт боюнча аялы каза болсо эркек бир тууган балдызына үйлөнө алган. Бул тууралуу Н.И.Гродеков мындайча баяндайт: Адат боюнча аялы өлгөндөн кийин күйөөсү, өлгөн аялынын кайында элек синдисин же жакын туугандарынын кызын ага аялдыкка берүүнү талап кыла алган. Эгерде кайын атасы күйөө баласына балдызын алууну талап кылса, бирок ал бул никени каалабаса, кайын атасынын сунушунан баш тарта алган. Күйөө бала мындай иш-аракети үчүн кайын атасына ат мингизип, чапан жапкан. Эгерде балдызынын кандайдыр бир кылык-жоругу же кемчилигинин негизинде баш тарткан болсо, ал кайын атасына чапан жаап, ат мингизген эмес [2: 30].

Илимде үйлөнүүнүн мындай түрү сорорат деп аталат. Сорорат латын сөзүнөн алынган жана «эже» деген маанини туюндурат. «Сорорат - бир эркектин бир тууган же эки бир тууган эже-синдилерге үйлөнүү салты. Полигиния (көп аял алуучулук) шартында сорорат формасындагы үйлөнүү салтынын артыкчылыгы бар эле. Анткени күндөштөр эч качан бир чарба жүргүзгөн эмес, ар биринин өз чарбасы болгон жана натыйжада алардын ортосунда чарбалык ж.б. чыр-чатактар көп чыгып турган. Ал эми бир тууган эже-синдилердин арасында андай чыр-чатак сейрек болгон. Алгачкы коом бузулгандан кийин сорораттын кечки формасы, тагыраак айтканда, эркектин өлгөн аялынын синдисине үйлөнүүсү сакталып калган. Аны көбүнчө синдиси өз эжесинин балдарын башка аялга караганда жакшыраак тарбиялап өстүрөрү менен түшүндүрүшөт. Сорораттын кечки формасы кыргыздарда да болгон, бирок анын баштапкы формасы жөнүндө маалыматтар сакталып калган эмес» [7: 266, 8].

Белгилей кетчү нерсе, жогоруда көрсөтүлгөндөй салт келинчеги каза болсо, бир тууган балдызына баш кошууга уруксат берген. Бирок, бир эле учурда бир тууган эже-синдиге үйлөнгөнгө же аялынын көзү тирүү кезинде бир тууган балдызын токолдукка алганга тыюу салган.

Асыранды бала (кыз) аны асырап алган адамдын балдары менен баш кошо алган эмес. Анткени алар бир тууган деп эсептелген.

Кыргыздардын салттык коомунда жетимдерге көрсөтүлгөн камкордуктардын бири – балдарды асырап алуу болгон. Адат боюнча «Бала тапкандыкы эмес, баккандыкы» деп айтылып, асыранды бала ошол асырап алган үй-бүлөнүн баласы деп эсептелинип, өз балдарындай камкордукка алынууга жана өз кезегинде ал да ата-энесине кам көрүүгө милдеттүү болгон. Ал багып алган кишинин баласы деп эсептелинип, анын атын алып жүргөн жана өз баласы сыяктуу эле мурас укугуна ээ болгон. Белгилей кетчү нерсе, кыргыздарда кыздарга караганда эркек баланы асырап алуу көп кездешкен [13: 67]. Кыргыз тилинде асырап алган балага карата «бакма бала», «асыранды бала», «бакма уулу», «бакма кызы» деген сөз айкаштары колдонулат.

Эмчектешине, эмчек энесине никелешүүгө тыюу салынат. Кыргыздарда жаңы төрөлгөн наристенин энеси ооруп калса, же эмчегинен жакшы сүт чыкпай, баласын тойгуза

албаса же ушул сыяктуу башка себептери болсо, туугандарынын аялдары, кошуна-колондору эмчегин эмизип, наристени торолтуп алышкан [1: 22]. Мындай учурда эки бала бири-бирине эмчектеш болуп, бир туугандай болуп калган. Ал эми наристени эмизген аял «эмчек энеси» деп аталган.

Жогоруда келтирилген мисалдардан тышкары кыргыздардын этноэтикетинде төмөндөгүдөй адамдардын тобуна үйлөнүүгө же турмушка чыгууга тыюу салынган:

- өгөй энесине жана анын балдарына;
- өгөй атасы менен анын балдарына;
- атасы баласы үйлөнгөн кыздын энесине (кудагыйына) үйлөнгөнгө;
- баласы каза болгон учурда кайнатасынын келинине;
- күйөө баланын кайын энесине никелешүүсүнө [2: 28-29].

Булардан тышкары Н.И.Гродековдун маалыматы боюнча кыргыздарда эки бир туугандын эки бир тууган кызга үйлөнгөнүнө тыюу салынган. Бир тууган абысындардын туугандык байланыштары үч ата же андан нары болууга тийиш [2: 28-29]. Бирок, Н.П.Дыренкованын эмгегинде бул пикирге карама-каршы маалымат келтирилген. Анын ою боюнча, кыргыздарда эки бир туугандын эки бир тууган кызга үйлөнүүсүнө мүмкүн болгон. Бирок мындай никеде төмөндөгүдөй шарт сакталууга тийиш: агасы кыздын улуусуна, иниси кичүүсүнө үйлөнгөн [4: 13].

Ал эми памирлик кыргыздарда Реми Дордун маалыматы боюнча үйлөнүүнүн төмөндөгүдөй түрлөрүнө тыюу салынган: «Биринчиден, аталарынын каны боюнча беш атасына чейин өз ара тууган кыз-улан үйлөнүүгө болбойт. Экинчиден, кудалар өз ара үйлөнүүгө тыюу салынат. Мисалы: куда кудагыйын алууга же тескерисинче болушу да эч мүмкүн эмес. Үчүнчүдөн, эмчектеш кыз-улан үйлөнүүгө болбойт» [11: 32].

Жыйынтыктап айтканда, XIX кылымдын аягы – XX кылымдын башында кыргыздардын салттуу коомунда никелешүүчү тараптардын туугандык байланыштарына өзгөчө маани берилип, коомчулук тарабынан көзөмөлгө алынган. Ата тарабындагы туугандар менен никелешүүгө тыюу салынса, эне тараптагы туугандардын айрымдары менен адат уруксат берген. Мисалы, бөлөлөрдүн, карын бөлөлөрдүн (бир ата-энеден туулган кыздардын балдары), жээн менен тайкесинин кызынын ортосундагы никеге уруксат берилген. Буга кыргыздарда туугандык мамилелер аталык линия менен жүргүзүлгөнү себеп болгон. Бөлөлөр ар башка уруулардын өкүлдөрү катары эсептелип, тууган деп эсептелген эмес.

Ошондой эле кандаш эмес туугандар - эмчектеш, асыранды бала, өгөй ата-энесинин балдары да никелешүүгө тыюу салынган катмардагы адамдардын тобуна кирген. Өкүм сүргөн левират, сорорат салттары ошол тарыхый мезгилдеги турмуштук муктаждык, зарылдык болуп эсептелген. Никенин мындай түрүнө ошол убактагы социалдык, чарбалык, саясий себептер, салт (адат), жоокерчилик жана башка шарттар түрткү болгон.

Колдонулган адабияттар:

1. Акматалиев, А.С. Кыргыздын көөнөрбөс дөөлөттөрү / А.С.Акматалиев. – Бишкек: Шам, 2000. – 348 б.
2. Гродеков, Н.И. Киргизы и каракиргизы Сырь-Дарьинской области / Н.И.Гродеков. –Ташкент: Типо-Литография С.И.Лахтина, 1889. – Т.1: Юридический быт. – 544 с.

3. Джумагулов, А. Семья и брак у киргизов Чуйской долины / А.Жумагулов. – Фрунзе: Изд-во АН КиргССР, 1969. – 96 с.
4. Дыренкова, Н.П. Брак, термины родства и психические запреты у киргизов / Н.П.Дыренкова // Сб. этнограф. материалов. – Л., 1927. – №2. – С. 7-25.
5. Изразцов, Н. Обычное право («адат») киргизов Семиреченской области / Н.Изразцов // Этнографическое обозрение. – 1897. – Кн. 34. – №3. – С. 67–94
6. Каада-салттар. Ак баталар: эл адабияты сериясы. – Бишкек: Шам, 2003. – Т.29. – 400 б.
7. Каратаев, О.К. Кыргыз этнографиясы боюнча сөздүк / О.К.Каратаев, С.Э.Эралиев. – Бишкек: Бийиктик, 2005. – 600 б.
8. Кыргыз Совет Энциклопедиясы / Баш. ред. Б.Орузбаева. – Фрунзе: Кыргыз Совет Энциклопедиясынын башкы редакциясы, 1980. – Т.5. - 656 б.
9. Молдокулова, Д.Т. АТМ - Автордун талаа материалы. Талас облусунун Талас, Манас, Бакай-Ата райондору, Ысык-Көл облусунун Тоң, Жети-Өгүз, Ысык-Көл райондору, Нарын облусунун Кочкор, Ат-Башы, Ак-Талаа райондору. – 200 б.
10. Молдокулова, Д.Т. Кыргыздын салттык жүрүм-турум маданияты (XIX кылымдын аягы - XX кылымдын башы) / Д.Т.Молдокулова. – Бишкек, 2016. – 150 б.
11. Реми Дор. Ооган Памириндеги кыргыздар: тарыхый-этнографиялык баян / Реми Дор. – Бишкек, 1993. – 104 б.
12. Семейный быт народов СССР. – М.: Наука, 1990. – 519 с.
13. Эсенгулова М., Ашымбаева Т. Этнопедагогические традиции кыргызского народа // Ярославский педагогический вестник. – 2017. – № 1. 66-68-б.

Рецензент: т.и.к., доцент Асекова С.У.

УДК 39 (575.2)

DOI 10.33514/1694-751-2020-4-231-236

Субакожоева Чолпон Темирбековна

т.и.к., «Манас» жана Ч. Айтматов улуттук академиясы, жетектөөчү адис

Субакожоева Чолпон Темирбековна

к.и.н., ведущий специалист, Национальная академия «Манас» и Ч. Айтматов

Cholpon Temirbekovna Subakozhueva

PhD in History, Leading Specialist, National Academy "Manas" and Ch. Aitmatov

БАШАТ БАШЫ – БЕТ-АЛМАН

НАЧАЛО ИСТОКА – БЕТ –АЛМАН

THE BEGINNING OF THE SOURCE-BET ALMAN

Аннотация: Бул макалада “Манас” эпосунун Германияда 1943-жылы басылып чыккан манасчы Тыныбек Жапый уулунун вариантын изилдөө айтылат. Бүгүнкү күнгө чейин Кыргызстанда жарык көрө элек, түп нусканы жана ошол кезде басууга даярдаган топ жөнүндө сөз болот. Баардык нерсенин башаты бар. “Манас” эпосунун башатында турган манасчы Жапый уулунан манасчылар Эшмат Мамбетжүсүп, Сагынбай Орозбаков,